

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВІ

УДК 658.152

JEL classification: D81; G24; O22

Макалюк І. В.

к.е.н., асистент КПП ім. Ігоря Сікорського

Бабенко І. Ю.

студентка ФММ КПП ім. Ігоря Сікорського

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ

Політична та економічна нестабільність в країні зумовлюють необхідність залучення інвестицій, але водночас і підвищують ризики при реалізації інвестиційних проектів. В статті висвітлюються головні аспекти управління ризиками інвестиційних проектів. Метою статті є обґрунтування теоретико-методологічних засад управління ризиками інвестиційних проектів та надання практичних рекомендацій щодо мінімізації ризиків. Теоретико-методологічну основу дослідження складають праці провідних вітчизняних та зарубіжних науковців. У ході дослідження охарактеризовано сутність поняття «ризик інвестиційного проекту». Розглянуто провідні концепції управління ризиками, зокрема концепцію «колесо ризик менеджменту», та проаналізовано головні їх ознаки. Зазначено кількісні і якісні методи оцінки ризиків інвестиційної діяльності на підприємстві та можливі наслідки їх настання. Наведено методичку оцінки інвестиційного проекту за видами ризиків (фінансових, інформаційних, управлінських, правових, ризиків ненадійності учасників інвестиційного проекту). Важливе місце займає аналіз шляхів мінімізації ризиків інвестиційних проектів на базі попередніх досліджень вчених різних країн. Встановлено, що для недопущення виникнення ризиків інвестиційні проекти повинні забезпечуватися «дорожньою картою», яка дозволяє максимально оцінити елементи невизначеності, пов'язані з інвестиційним проектом, та визначити заходи для уникнення ризиків.

Ключові слова: управління; інвестиційний проект; ризик-менеджмент; оцінка ризиків; мінімізація ризиків.

Постановка проблеми. В умовах нестабільної політичної та економічної ситуації в Україні, погіршення інвестиційного клімату питання залучення інвестицій набуває все більшої актуальності. Виникає потреба не лише у розробці нових перспективних інвестиційних проектів, а й у визначенні ефективних механізмів подальшого управління ними, зокрема і властивим їм ризикам. Адже практична реалізація інвестиційних проектів потребує опрацювання значного масиву інформаційної бази правового, маркетингового, інженерно-технічного та фінансового характеру, яка часто

носить прогностичний характер, зважаючи на швидкозмінність ринкового середовища. Відсутність об'єктивності та точності аналітичної інформації негативно позначається на достовірності оцінок ефективності інвестиційного проекту, що зумовлює необхідність формування дієвої системи заходів уникнення ризиків, які можуть призвести до негативних наслідків реалізації проекту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Управління ризиками інвестиційних проектів є предметом дослідження багатьох вчених як вітчизняних так і зарубіжних. Зокрема, серед зарубіжних авторів варто виділити В. Беренса, Г. Бірмана, Ф. Найта, Е. Островську, В. Шарпа. З-поміж вітчизняних науковців підвищену зацікавленість до визначення ефективності інвестиційних проектів в умовах невизначеності та ризику проявляли у своїх працях: Ю. Бартишевська [1], яка вивчала проблему вибору методу оцінки ризику інвестиційного проекту та можливості його зменшення; О. Гончаренко [2], що займався розробленням методичних та науково-практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності управління ризиковою ситуацією на підприємствах; І. Конєва [4], яка досліджувала методи управління інвестиційними ризиками та розробила алгоритм оцінки ризиків на засадах комплексного підходу та ін.

Однак, незважаючи на значну кількість праць із досліджуваної проблематики, питання об'єктивної та своєчасної оцінки і аналізу ризиків в процесі реалізації інвестиційного проекту, а також розроблення заходів їх мінімізації потребують подальшого вивчення.

Метою статті є обґрунтування теоретико-методологічних засад управління ризиками інвестиційних проектів та надання практичних рекомендацій щодо мінімізації ризиків.

Виклад основного матеріалу. Перш, ніж перейти до виявлення головних аспектів управління ризиками інвестиційних проектів, слід з'ясувати що власне являють собою такі «ризики». Ризик інвестиційного проекту – це ймовірність того, що вкладені грошові засоби у певний проект (з метою отримання прибутку) знеціняться внаслідок діяльності органів управління, влади чи економіки в цілому.

Сучасна концепція управління економічними ризиками незалежно від їх виду та причин виникнення заснована на принципі зменшення можливості виникнення матеріально вимірюваного негативного результату. Процес управління ризиками реалізується у вигляді прийняття організаційних, економічних та правових рішень, метою яких є зниження ймовірності настання несприятливих подій або мінімізація (компенсація) можливого збитку.

Процес управління ризиками включає: виявлення можливих ризиків та аналіз їх впливу на діяльність організації; оцінку можливих фінансових та не фінансових втрат від реалізації ризиків; формування стратегії управління ризиками; вплив на ризик; аналіз результатів та оцінка ефективності методів управління ризиками.

Існує багато концепцій управління ризиками та, на нашу думку, для

управління ризиками інвестиційних проектів однією з найбільш ефективних є концепція «Колесо ризик-менеджменту», яка представлена на рис. 1.

Рис. 1. «Колесо ризик-менеджменту»
Джерело: [2]

Дана концепція управління ризиками включає чотири функції: визначення схильності до ризику з виділенням стратегічних напрямків діяльності та скороченням або відмовою від неперіоритетних напрямків; управління обраним ризиком на рівні окремих напрямків діяльності за допомогою розподілу відповідальності і капіталу, контролю та реалізації системного підходу; контроль за результатами діяльності через проведення регулярних перевірок та розробку системи звітності; впровадження тієї системи оцінки результатів, яка могла б створити стимули для відмови від неприйнятних (неприбуткових) ризиків шляхом винагород менеджменту та розробки нових цілей [5, с. 192].

Ще однією прогресивною концепцією управління ризиками є методика VCG. Відповідно до неї рекомендується перехід від традиційної структури (з P&L в якості основного компонента у процесі планування та оцінки ризиків) до всеосяжної вартісної системи. У рамках нової системи основними критеріями оцінки ризиків є схильність інвесторів до ризиків, ступінь ризикованості діяльності, капіталу, ліквідність балансу. Також VCG рекомендує для аналізу і оцінки ризиків використовувати стрес-тести та методи аналізу сценаріїв [6].

Виділяють якісні та кількісні методи оцінки ризиків інвестиційної діяльності на підприємстві. На основі проведених досліджень, можна виділити наступні найбільш поширені методи оцінки ризиків інвестиційних проектів: формалізовані (метод сценаріїв, Монте-Карло) та неформалізовані (метод експертних оцінок, SWOT-аналіз, дерево рішень) [7].

Пропонуємо також розглянути методику оцінки інвестиційного проекту за кожним видом ризику подану у табл. 1.

Таблиця 1

Оцінка ризиків інвестиційних проектів

Вид ризику	Питання для оцінки ймовірності настання ризику	Методика оцінки ризику СВІ
Фінансові	Чи обгрунтована проектно-кошторисна документація інвестиційного проекту? Яка частина суми, необхідна для розробки інвестиційного проекту, вже знайдена?	Від 1 до 5 балів, де 1 - Ризик практично не існує, 5 – ризик - вкрай імовірний.
Інформаційні	Чи достатньо розроблений інформаційний привід?	Від 1 до 5 балів, де 1 - Ризик практично не існує, 5- ризик - вкрай імовірний.
Управлінські	Чи є у вашої команді необхідний досвід для розробки та реалізації інвестиційного проекту? Наскільки психологічно сумісні члени команди один з одним?	Від 1 до 5 балів, де 1 - Ризик практично не існує, 5 – ризик - вкрай імовірний.
Ризик ненадійності учасників соціального проекту	Чи є у складі вашої команди професіонали, що спеціалізуються на інвестиційному проектуванні, фахівці, які розуміються в технології розробки кінцевого продукту/послуги інвестиційного проекту?	Від 1 до 5 балів, де 1 - Ризик практично не існує, 5 – ризик - вкрай імовірний.
Правові	Чи немає протиріч Вашого інвестиційного проекту з чинним нормативно-правовим полем?	Від 1 до 5 балів, де 1 - Ризик практично не існує, 5 – ризик - вкрай імовірний.

Джерело: [3, с. 45]

Одним з невід'ємних елементів аналізу ризику інвестиційних проектів є розкриття інформації про потенційні наслідки для всіх зацікавлених сторін, які можуть бути в ході реалізації запропонованого інвестиційного проекту, а також проведення постійних консультацій з цими сторонами [9].

Наслідки настання ризиків інвестиційних проектів можуть бути наступними: тиск на інші ресурси (це може означати зупинку інших проектів або заходів); тиск на управління (робота з проектом забирає багато часу і є стресовою. Менеджери не повинні недооцінювати потенційного витoku енергії та ресурсів); особиста відповідальність перед інвесторами (перед запозиченнями, особливо комерційними, особи, які залучають інвестиції повинні приймати юридичні консультації); репутаційний ризик (неспроможність покрити зобов'язання може негативно вплинути на бренд та репутацію); терміни погашення або реструктуризації (це найбільш вірогідний сценарій, коли власник не в

зможі зробити виплати відсотків чи основного боргу. Це вимагає великих зусиль від власника та інвестора).

До основних методів мінімізації ризиків відносять:

Запобігання ризику – полягає в розробці деяких заходів, що мають внутрішній характер, які охоплюють конкретний вид ризику проекту. Прикладами цього методу є повна відмова від позикового капіталу у великій кількості та інвестиційних активів у низько ліквідних формах.

Нормування ризику – полягає у використанні ризиків, що виходять за межі їх допустимого рівня (як правило, у зоні катастрофічного чи критичного ризику). Зазвичай, такий метод реалізується шляхом залучення системи внутрішніх нормативів, що включає лімітний розмір позикових коштів та найменший розмір інвестиційних активів.

Розподіл ризику між учасниками проекту – полягає у частковій передачі ризиків іншим учасникам такого проекту по деяким операціях. Як правило, такий метод може бути реалізований між постачальником певної сировини і підприємством, між учасниками інвестиційного проекту чи лізингової операції

Зниження ступеня ризику – полягає у зменшенні обсягу втрат шляхом зберігання коштів на незаплановані витрати. Прикладом втілення такого методу є формування резервного фонду, цільових резервних фондів чи резервних сум ресурсів фінансової сфери у системі інвестицій.

Страховання ризику – полягає у передачі ризиків певній страховій компанії. Метод полягає у компенсації вартості майна організації спеціальними страховими органами коштами, які формуються на основі страхових внесків.

Страховання як інструмент управління ризиками інвестиційних проектів можна розділити на дві складові частини: страхування ризиків реалізації інвестиційних проектів та страхування ризиків фінансування інвестиційних проектів. У першому випадку мова йде про проектну компанію, що реалізує інвестиційний проект, у другому – про сторону, яка фінансує даний проект. Можливий і окремий випадок, коли і реалізація, і фінансування проекту здійснюється однією організацією [5, с. 197].

Організація може обирати будь-який метод мінімізації ризиків чи комбінувати їх, але для того, щоб мінімізувати можливість настання ризиків усі інвестиційні проекти повинні забезпечуватись «дорожньою картою»:

- перевірити життєздатність потоку доходів;
- зосередити свої ідеї;
- визначити всі необхідні ресурси;
- підготувати графік потоку доходів, пов'язаного з погашенням інвестицій;
- визначити можливі джерела інвестицій;
- виявити усі наслідки, які повинні бути досягнуті
- включати аналіз ризиків [8, с. 18].

Отже, елементи невизначеності, пов'язані з проектом, повинні бути оцінені так, щоб зробити мінімальним вплив можливих несприятливих подій у майбутньому.

Висновки. За результатами проведеного дослідження ми дійшли висновку, що при управлінні ризиками інвестиційних проектів головним фактором є вибір концепції, яка, в свою чергу, може забезпечити результативну дію грошових вкладень. Однією з найбільш ефективних стратегій, на нашу думку, є концепція «Колесо ризик-менеджменту», яка описує всі важливі аспекти. Зокрема, важливим моментом є оцінка ризиків, що передбачає можливі негативні наслідки у перспективі. Вони бувають фінансові, інформаційні, управлінські, ризик ненадійності учасників інвестиційного проекту та правові. Необхідною умовою управління є передбачення методів мінімізації ризиків, що можуть забезпечити зменшення збитку і збереження інвестиційних вкладів.

Таким чином, наведені вище аспекти складають систему необхідних заходів для злагодженого і ефективного управління ризиками інвестиційних проектів. Перспективами подальших наукових досліджень у даному напрямку є аналіз специфіки управління ризиками інвестиційних проектів інноваційного спрямування, зокрема які реалізуються шляхом залучення венчурного капіталу.

Список використаних джерел

1. Барташевська Ю. М. Оцінка ризику інвестиційних проектів підприємства в процесі їх реалізації / Ю. М. Барташевська // Європейський вектор економічного розвитку. – 2014. – № 2 (17). – С. 15-21.
2. Гончаренко О. М. Управління ризиками в процесі реалізації інвестиційного проекту / О. М. Гончаренко // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2009. – № 36. – С. 41-45.
3. Гынгазов Р. П. Социальный всеобуч : учебно-методическое пособие / Н.П. Гынгазов, А. В. Ковалев. – М. : «Дашков и Ко», 2010. – 70 с.
4. Конєва І. І. Методи управління інвестиційними ризиками в Україні / І.І. Конєва // Вісник Харківського нац. техн. ун-ту сільського господарства ім. П. Василенка. Серія: «Економічні науки». – 2013. – № 1 (38). – С. 161-167.
5. Кричевский Н. А. Страхование инвестиций : учеб. пособие. – М. : «Дашков и Ко», 2005. – 256 с.
6. Офіційний сайт Бостонської консалтингової групи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bcg.com/expertise_impact/capabilities/risk_management/impactstorydetail.aspx?id=tcm:12-88755&practicearea=risk+management.
7. Офіційний сайт FTSE Group (Financial Times Stock Exchange) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ftse.com/index.jsp>.
8. Rickey V. Best to borrow. A charity guide to social investment [Electronic resource] / V. Rickey, I. Joy, S. Hedley. – November 2011. – 31 p. – Access mode : http://www.foundationscotland.org.uk/media/8506/Best_to_borrow_A_charity_guide_to_social_investment%5B1%5D.pdf.
9. Banking on Sustainability. Financing Environmental and Social Opportunities in Emerging Markets. IFC, Washington. P. 11. [Electronic resource]. – Access mode : http://www1.ifc.org/wps/wcm/connect/Topics_Ext_Content/IFC_External_Corporate_Site/IFC+Sustainability/Risk+Management/.

Макалюк І. В.

к.э.н., ассистент КПИ им. Игоря Сикорского

Бабенко І. Ю.

студентка ФММ КПИ им. Игоря Сикорского

УПРАВЛЕНИЕ РИСКАМИ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ

Политическая и экономическая нестабильность в стране обуславливают необходимость привлечения инвестиций, но одновременно и повышают риски при реализации инвестиционных проектов. В статье освещаются основные аспекты управления рисками инвестиционных проектов. Целью статьи является обоснование теоретико-методологических основ управления рисками инвестиционных проектов и предоставление практических рекомендаций по минимизации рисков. Теоретико-методологическую основу исследования составляют труды ведущих отечественных и зарубежных ученых. В ходе исследования охарактеризованы сущность понятия «риск инвестиционного проекта». Рассмотрены ведущие концепции управления рисками, в частности концепцию «колесо риск менеджмента», и проанализированы главные их признаки. Указано количественные и качественные методы оценки рисков инвестиционной деятельности на предприятии и возможные последствия их наступления. Приведена методика оценки инвестиционного проекта по видам рисков (финансовых, информационных, управленческих, правовых, рисков ненадежности участников инвестиционного проекта). Важное место занимает анализ путей минимизации рисков инвестиционных проектов на базе предыдущих исследований ученых разных стран. Установлено, что для недопущения возникновения рисков инвестиционные проекты должны обеспечиваться «дорожной картой», которая позволяет максимально оценить элементы неопределенности, связанные с инвестиционным проектом, и определить меры для избежания рисков.

Ключевые слова: управление; инвестиционный проект; риск-менеджмент; оценка рисков; минимизация рисков.

Makaliuk I. V.

PhD of Economic sciences, assistant, Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute

Babenko I. Y.

student, FMM, Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute

RISK MANAGEMENT OF INVESTMENT PROJECTS

Political and economic instability in the country necessitate attract investment, but at the same time increase the risks of investment projects. The article highlights the main aspects of risk management of investment projects. The article is a study of theoretical and methodological principles of risk management of investment projects and provide practical recommendations to minimize risks. Theoretical and methodological basis of research work consists

of leading domestic and foreign scientists. The study describes the essence of the concept of «risk of the project.» Considered the leading risk management concepts, including the concept of «risk management wheel», and analyzes their main features. Indicated qualitative and quantitative methods of risk investment in the company and the possible consequences of their occurrence. The method of evaluation of the project by type of risk (financial, informational, administrative, legal, risk unreliable participants of the project). An important place is the analysis of ways to minimize the risks of investment projects on the basis of previous studies scientists from different countries. Found that to prevent the emergence of risk investment projects should be provided «road map» that allows to evaluate the elements of uncertainty associated with the investment project and identify measures to avoid risks.

Keywords: management; investment project; risk management; risk assessment; risk minimization.

Макалюк Ірина Віталіївна
irina.makaljuk@gmail.com
Бабенко Ірина Юріївна
dokeany@gmail.com